

Ewa Woźniak

Specjalne strefy ekonomiczne w Wałbrzychu i Kaliningradzie : analiza porównawcza

Przegląd Wschodnioeuropejski 6/2, 161-175

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA WOŹNIAK
UAM w Poznaniu

SPECJALNE STREFY EKONOMICZNE W WAŁBRZYCHU I KALININGRADZIE: ANALIZA PORÓWNAWCZA

Special Economic Zones in Kaliningrad and Walbrzych: A comparative study

Słowa kluczowe: specjalna strefa ekonomiczna, Obwód Kaliningradzki, podregion wałbrzyski, restrukturyzacja gospodarki

Keywords: special economic zone, Kaliningrad Oblast, Walbrzych subregion, restructuring of the economy

ABSTRACT: Special Economic Zone (SEZ) is a separate economic system that is functioning on more favorable conditions compared to the overall economy. The subject of research are SEZs located in Walbrzych and Kaliningrad Oblast. The main task was to compare selected special economic zones in terms of their similarities and differences in functioning. This comparison was based on a detailed analysis of the Walbrzych SEZ and SEZ in the Kaliningrad Oblast. Special economic zones were created as a result of changes in the system of the economy. The study compares the effects of the functioning of zones, such as the size of the investment, the number of investors and the number of jobs. There are clear differences in the functioning of SEZ's in Walbrzych and Kaliningrad.

Wstęp

Specjalna strefa ekonomiczna (SSE) stanowi pewien wydzielony system gospodarczy, funkcjonujący na korzystniejszych warunkach w stosunku do całej gospodarki. Działające w niej podmioty gospodarcze mają możliwość korzystania z różnych instrumentów wspierających ich aktywność inwestycyjną. Specjalne strefy ekonomiczne w podregionie wałbrzyskim i w Obwodzie Kaliningradzkim zostały utworzone w następstwie zmian, jakie dokonały się w warunkach transformacji systemowej tych krajów. Lata 90. XX w. zaznały się w historii obu obszarów jako okres przemian politycznych, społecznych i ekonomicznych. Istotną przemianą okazało się przejście do gospodarki

wolnorynkowej, zmiana ustroju politycznego, a także tworzenie nowych warunków dla rozwoju podmiotów gospodarczych. Jednym ze sposobów przyciągania inwestycji było utworzenie SSE, które stanowią narzędzie modernizacji gospodarki, a ich celem jest polepszenie sytuacji społeczno-ekonomicznej regionu.

Przedmiotem artykułu jest określenie warunków, w jakich funkcjonują inwestorzy prowadzący działalność w SSE, zlokalizowanych w Wałbrzychu i Obwodzie Kaliningradzkim. Celem jest zestawienie wybranych elementów związanych z działalnością stref z wykorzystaniem metody porównawczej. Analiza porównawcza obejmuje następujące aspekty: genezę obu stref, prawne aspekty funkcjonowania stref oraz działalność inwestycyjną. Uwzględniono takie wskaźniki działalności SSE, jak: wielkość inwestycji, liczba inwestorów oraz liczba utworzonych miejsc pracy. SSE w Wałbrzychu i Kaliningradzie różnią się pod wieloma względami. W wyborze obszarów badawczych kierowano się głównie efektywnością funkcjonowania Wałbrzyskiej SSE oraz bliskością geograficzną Obwodu Kaliningradzkiego. Wałbrzyska SSE jest drugą strefą w Polsce (po Katowickiej), która osiąga najlepsze wyniki, świadczące o wysokiej efektywności jej działania – zarówno pod względem liczby wydanych zezwoleń, utworzonych miejsc pracy, jak i wartości zrealizowanych inwestycji. Jednakże wysoka efektywność nie znajduje odzwierciedlenia w analizie sytuacji społeczno-ekonomicznej podregionu wałbrzyskiego, w którym występuje zjawisko wysokiej stopy bezrobocia, osiągającej ponad 20%.

1. Geneza powstania specjalnych stref ekonomicznych w Wałbrzychu i Kaliningradzie

Przemiany ustrojowe, zapoczątkowane w Polsce w 1989 r., zmieniły państwo zarówno pod względem politycznym, jak i gospodarczym. Stały się one impulsem do transformacji gospodarki kraju. Przestrzenne skutki transformacji zaznaczały się bardzo silnie w przemyśle. Związane było to nie tylko ze zmianą gospodarowania, ale także z globalnymi procesami przemian, które oddziaływały na strukturę i powiązania przestrzenne przemysłu w Polsce. W wielu miastach przedsiębiorstwa o przestarzałej technologii, które często stanowiły główne zakłady w regionie, stały się nierentowne i popadły w zadłużenie. Efektem było załamanie lokalnego rynku pracy. Podejmowano próby dopasowania struktur społeczno-gospodarczych do zasad polityki rynkowej. Efektywność zmian charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem przestrzennym. W niektórych regionach pojawiło się bezrobocie, spadła produkcja i wzrastały niewykorzystane zasoby produkcyjne. Zjawiska te przyczyniły się do zachwiania struktury gospodarczej regionów w Polsce (Stryjakiewicz 1999, 103–135). Taka sytuacja

wystąpiła głównie na tych obszarach, gdzie rynek pracy opierał się na jednej gałęzi przemysłu. Tak w szczególności było w Wałbrzychu, w którym dominował przemysł wydobywczy węgla kamiennego. W 1996 r. zlikwidowano ostatnią Wałbrzyską Kopalnię Węgla Kamiennego. Władze lokalne nie potrafiły samodzielnie rozwiązać problemów będących skutkiem restrukturyzacji (Kosmaty 2011, 133–134). Konieczna stała się pomoc państwa, której jednym z wyrazów była Ustawa z 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych.

Według T. Strykiewicza utworzenie SSE w Polsce było ściśle powiązane z panującymi zasadami polityki gospodarczej i przestrzennej. Wyróżnia on dwie opcje, z których pierwsza zakładała, że SSE powinny być zlokalizowane w obszarach o „korzyściach komparatywnych”. Dotyczy to obszarów, które mają możliwość przyspieszenia rozwoju i zwiększenia efektów ekonomicznych. Drugie stanowisko wynikało z założenia, że strefy powinny być zlokalizowane w obszarach dotkniętych kryzysem gospodarczym. W tym przypadku rolą SSE była redukcja bezrobocia lub restrukturyzacja starych okręgów przemysłowych.

Utworzenie Wałbrzyskiej SSE „Invest-Park” nastąpiło 15 kwietnia 1997 r. na mocy rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Wałbrzyskiej SSE (Dz.U. z 1997 r. Nr 46, poz. 290 ze zm.). Powołanie strefy miało doprowadzić do utworzenia nowych miejsc pracy w regionie, aktywizacji gospodarczej regionu zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz, przede wszystkim, do złagodzenia skutków społecznych i ekonomicznych procesu restrukturyzacji Zagłębia Wałbrzyskiego.

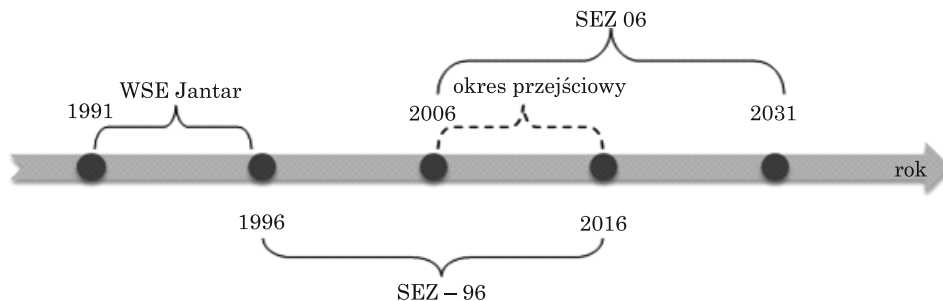
Obwód Kaliningradzki odgrywał ważną rolę militarną, m.in. wchodził w skład Bałtyckiego Okręgu Wojskowego. Po ogłoszeniu niepodległości przez kraje bałtyckie zapoczątkowano proces wycofywania wojsk z tych państw i dyslokowanie ich w obwodzie. Po rozpadzie Związku Radzieckiego w 1991 r. i wprowadzeniu reform w 1992 r. Kaliningrad dotknęły problemy gospodarcze. Były one związane z przechodzeniem do gospodarki wolnorynkowej w regionie izolowanym, o trudnym położeniu geopolitycznym. W odróżnieniu od innych regionów w obwodzie spadek produkcji w przemyśle, rolnictwie czy transporcie był bardziej odczuwalny dla gospodarki. Zaletę nowego położenia geopolitycznego obwodu stanowiło otwarcie ekonomiczne na Zachód, jednakże dawne sprzeczności między systemem nakazowo-rozdzielczym a gospodarką rynkową nie zostały rozwiązane. Był to główny czynnik ograniczający rozwój obwodu w tym okresie (Palmowski 2013, 233–239).

T. Palmowski uważa, że Obwód Kaliningradzki wyróżnia się na tle innych regionów Rosji przede wszystkim dobrze rozwiniętą działalnością morską oraz obecnością portowych i przemysłowych kompleksów sieci transportowej. Dla Rosji jest to rodzaj gospodarczej „bramy”, prowadzącej do świata zachodniego,

dlatego tak istotny był rozwój społeczno-gospodarczy tego regionu. Według D. Waldzińskiego Obwód Kaliningradzki to swoisty „pomost” pomiędzy bizantyjskim Wschodem a łańskim Zachodem. Jest on ważnym terytorium pod względem geostrategicznym.

Czynnikami, które ograniczały rozwój Obwodu Kaliningradzkiego, były niezgodności specjalizacji gospodarki z warunkami wewnętrznymi i zewnętrznymi regionu. Odzyskanie niepodległości przez Litwę 11 marca 1991 r. zmieniło status strategiczny i geopolityczny obwodu. Region został odizolowany od Federacji Rosyjskiej, co pogłębiło jego trudności gospodarcze. Niekorzystnym procesem było zerwanie relacji z Litwą, przez którą transportowano 95% produkcji przemysłowej (Palmowski 2013, 233).

Bliskość geograficzna obwodu względem potencjalnych partnerów handlowych została wykorzystana poprzez utworzenie Wolnej Strefy Ekonomicznej „Jantar”. Jej istotą było zbudowanie wolnego obszaru celnego, który obejmował całe terytorium eksklawy (Palmowski 2013, 221). Specjalna Strefa Ekonomiczna w Obwodzie Kaliningradzkim powstała w wyniku przekształcenia Wolnej Strefy Ekonomicznej „Jantar” w 1996 r. (ryc.1). Obecnie funkcjonowanie SSE regulowane jest przez dwa reżimy prawne. SSE-96 oznacza okres funkcjonowania ustawy z 1996 r., natomiast SSE-06 dotyczy okresu funkcjonowania ustawy od 2006 r. do 2031 r. (Gareev 2013, 115).

Ryc. 1. Ewolucja SSE w Obwodzie Kaliningradzkim (opracowanie własne na podstawie Gareeva 2013,115)

2. Uwarunkowania prawne funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Wałbrzychu i Kaliningradzie

Według ustawy rosyjskiej specjalna strefa ekonomiczna obejmuje terytorium Obwodu Kaliningradzkiego, w którym przyjęto specjalne prawa gospodarcze, przemysłowe, inwestycyjne i podjęto inne działania – jak zastosowanie strefy wolnocłowej (Ustawa Federalna 2005). W Polsce za SSE uznaje się wyodręb-

nioną i niezamieszkałą część terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdzie może być prowadzona działalność na preferencyjnych warunkach (Ministerstwo Gospodarki Polski).

Tabela 1. Uwarunkowania prawne funkcjonowania SSE w Wałbrzychu i Kaliningradzie

Dane strefy	SSE w Wałbrzychu	SSE w Obwodzie Kaliningradzkim
Data ustanowienia strefy	15.04.1997	05.01.1996
Okres funkcjonowania strefy	31.12.2026	01.04.2031
Organ zarządzający	Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna „Invest-Park” spółka z o.o.	Administracja Obwodu Kaliningradzkiego
Ulgi podatkowe	Na wysokość pomocy publicznej ma wpływ lokalizacja inwestycji oraz wielkość przedsiębiorstwa: – dla dużych przedsiębiorców – od 15% do 50% kosztów kwalifikowanych, – dla średnich przedsiębiorców – od 25% do 60% kosztów kwalifikowanych, – dla małych przedsiębiorców – od 35% do 70% kosztów kwalifikowanych.	– podatek od zysku i podatek od majątku 0% na okres 6 lat, a na kolejne 6 lat – zwolnienie w wysokości 50%.

Specjalne strefy ekonomiczne jako pierwsze zaczęły rozwijać się w Obwodzie Kaliningradzkim. Utworzenie stref zarówno w Polsce, jak i Kaliningradzie związane było z procesem zmiany systemu gospodarki, polegającym na przejściu od gospodarki centralnie planowanej do wolnorynkowej. Strefy miały stać się impulsem rozwoju regionalnego i przyciągnąć inwestycje zagraniczne.

Korzystniejsze pod względem okresu funkcjonowania są warunki reprezentowane przez podmioty gospodarcze w Obwodzie Kaliningradzkim, ponieważ inwestorzy mogą rozwijać się i prowadzić działalność w dłuższej perspektywie czasowej, czyli do końca 2031 r. (tab.1). W przypadku polskich stref wydłużenie ich funkcjonowania o kilka lat nie daje możliwości rozwoju nowych inwestorów, jest natomiast korzystne dla przedsiębiorców prowadzących ciągłą działalność w strefie. Ustawa rosyjska przyznaje podmiotom gospodarczym obwodu zwolnienia z podatku dochodowego i majątkowego. Warunkiem korzystania z tych preferencji jest konieczność zainwestowania w ciągu trzech lat około 150 mln rubli (4,6 mld USD). Ponadto istnieje gwarancja dla rezydentów dotycząca utrzymania wysokości opłaty za dzierżawę działki w całym okresie umownym, niestosowania środków zwiększających obciążenia podatkowe, a także kompensata kosztów związanych z opłatą ceł i podatków. Na terenie strefy nie

można prowadzić działalności związanej z sektorem naftowo-gazowym i finansowym, produkcją towarów akcyzowych (wyjątkiem są samochody osobowe) oraz handlem hurtowym i detalicznym (Konsulat Generalny RP w Kaliningradzie 2013).

W Polsce pomoc publiczna (w tym zwolnienie z podatku dochodowego) ograniczona jest wysokością poniesionych przez inwestora wydatków kwalifikowanych oraz intensywności pomocy, która zależy od obszaru realizacji inwestycji i wielkości przedsiębiorstwa. Pomoc publiczna udzielana przedsiębiorcy w formie zwolnień podatkowych stanowi pomoc z tytułu kosztów nowej inwestycji lub dwuletnich kosztów zatrudnienia nowych pracowników. Przedsiębiorca jest zobowiązany do utrzymania inwestycji w regionie przez minimum pięć lat (duży inwestor) lub trzy lata (mały i średni przedsiębiorca). Środki trwałe zakupione przez duże przedsiębiorstwo muszą być nowe, natomiast przedsiębiorstwa małe i średnie mogą korzystać z używanych środków trwałych. Z kolei nowo utworzone miejsca pracy przez duże przedsiębiorstwa muszą być utrzymane przez okres pięciu lat, natomiast przez małe i średnie – do trzech lat. Ustalona została także kwota minimalnej wartości inwestycji, która wynosi 100 tys. euro (WSSE „Invest-Park”).

Do działalności gospodarczych wyłączonych z prowadzenia na terenie strefy zarówno w Wałbrzyskiej SSE, jak i SSE Obwodu Kaliningradzkiego należą: wytwarzanie wyrobów tytoniowych oraz alkoholowych, handel hurtowy i detaliczny, usługi związane z remontem urządzeń, a także sfera działalności finansowej.

Status rezydenta strefy można łatwiej uzyskać w Polsce jest działaniem łatwiejszym. W przypadku strefy w Obwodzie Kaliningradzkim czynnikiem ograniczającym potencjalnych przedsiębiorców okazuje się wysoki próg inwestycyjny. Korzystnym rozwiązaniem dla inwestorów byłoby obniżenie jego wartości. SSE w Obwodzie Kaliningradzkim zorientowana jest przede wszystkim na dużych inwestorów, pochodzących głównie z Moskwy. Według J. Rogoży próg inwestycyjny nadal pozostaje jednak barierą dla małego i średniego biznesu. Ograniczenia finansowe spowodowały zmniejszenie się udziału spółek z kapitałem zagranicznym w regionie.

Procedura uzyskania statusu rezydenta w strefach jest procesem przejrzystym. W strefie Obwodu Kaliningradzkiego trwa około 30 dni (Zygmunt 2013), natomiast w Polsce około 42 dni. W strefie Obwodu Kaliningradzkiego wymagany jest wpis inwestora do rejestru rezydentów. Inwestor musi być osobą prawną, która realizuje inwestycje oraz produkuje towary wyłącznie na terytorium obwodu. Nie istnieją szczególne ograniczenia prawne odnośnie do podmiotów gospodarczych, które mogą ubiegać się o zezwolenie. Ani przepisy ustawy o podatku dochodowym, ani przepisy ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych nie wprowadzają szczególnych warunków w tym zakresie. Określa je obowiązek

poniesienia kosztów na realizację nowej inwestycji w ustalonej kwocie oraz stworzenia nowych miejsc pracy. Natomiast w ustawie rosyjskiej warunkiem jest uzyskanie określonego progu inwestycyjnego przez inwestora.

Celem rosyjskiej ustawy z 2006 r. była zmiana charakteru gospodarki na produkcyjno-eksportowy, czego nie udało się osiągnąć. Wdrożenie nowej ustawy oznaczało obciążenie budżetu regionalnego kosztami związanymi z działaniem SSE (Rogoża 2012, 34–35).

W Wałbrzyskiej SSE istnieje większa liczba dokumentów regulujących funkcjonowanie strefy aniżeli w SSE Obwodu Kaliningradzkiego. Należą do nich rozporządzenia Ministra Gospodarki dotyczące planu rozwoju strefy, przetargów, rokowań i kryteriów oceny zamierzeń co do przedsięwzięć gospodarczych, które mają być podjęte przez przedsiębiorców na terenie WSSE „Invest-Park”, oraz rozporządzenie w sprawie udzielania przez spółkę zezwoleń na prowadzenie działalności. Podstawę funkcjonowania SSE w Obwodzie Kaliningradzkim stanowią ustawy federalne z 1996 i 2006 r. Dodatkowo normy prawne określają postanowienia Komisji Celnej i Federalnej Służby Celnej.

3. Działalność inwestycyjna specjalnych stref ekonomicznych w Wałbrzychu i Kaliningradzie

Struktura przestrzenno-organizacyjna inwestycji w strefach w Wałbrzychu i Kaliningradzie znacznie się różni. Wałbrzyska SSE prowadzi swoją działalność inwestycyjną w podstrefach zlokalizowanych w kilku województwach Polski, m.in. w województwie opolskim, dolnośląskim, wielkopolskim oraz lubuskim. Województwo dolnośląskie, w którym skupionych jest 25 podstref (ryc. 2), należy do regionów o największym stopniu koncentracji stref w Polsce. Na Dolnym Śląsku ponad 1/4 gmin została włączona do obszarów SSE. Można wyróżnić dwie tendencje w rozmieszczeniu obszarów, na których istnieją strefy. Pierwsza tendencja polega na tworzeniu układów linearnych, przebiegających wzdłuż dróg krajowych i autostrad. Druga tendencja dotyczy skupisk w dużych aglomeracjach. Przykładem jest Wrocław, po którego wschodniej stronie powstało skupisko obszarów stref ekonomicznych (Godlewska-Majkowska 2009, 21–23).

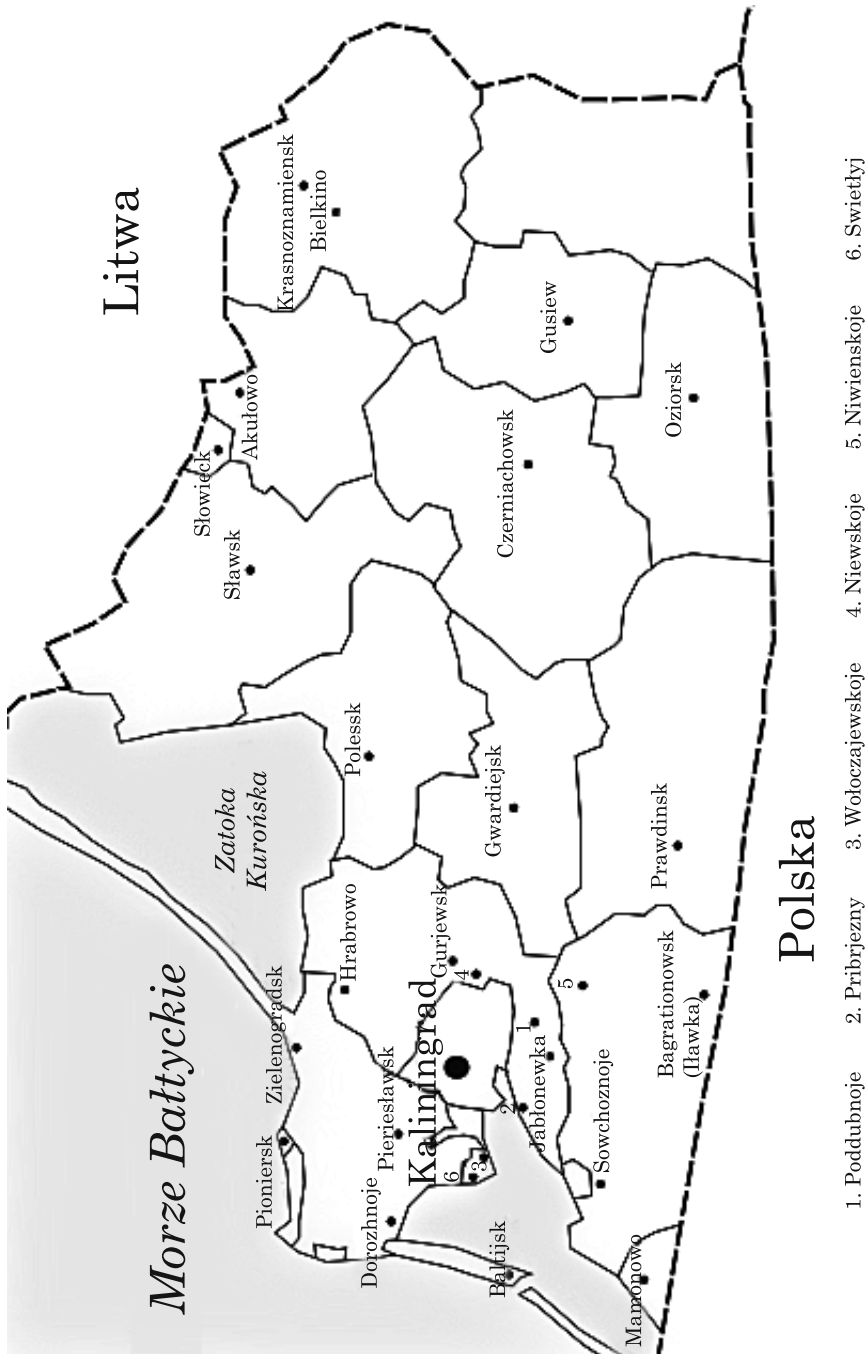
W Obwodzie Kaliningradzkim działalność inwestycyjna skupia się głównie w stolicy obwodu – Kaliningradzie oraz w mieście Swietłyj. O skupieniu inwestycji w zachodniej części obwodu decyduje bliskość portów, będących ważnymi węzłami komunikacyjnymi (ryc. 3).

Ryc. 2. Lokalizacja podstref Wałbrzyskiej SSE w województwie dolnośląskim (opracowanie własne na podstawie danych WSSE „Invest-Park”)

W strefie Obwodu Kaliningradzkiego inwestorami są głównie firmy z kapitałem rosyjskim, prowadzące działalność w obszarze przetwórstwa rolno-spożywczego, transportu i nieruchomości (Ministerstwo Polityki Przemysłowej, Rozwoju Przedsiębiorczości i Handlu Obwodu Kaliningradzkiego). W Wałbrzyskiej SSE największymi inwestorami są firmy zagraniczne, które obejmują około 65% inwestycji w strefie. Pozostałe firmy to inwestorzy pochodzenia polskiego. Dominującymi branżami są: motoryzacyjna, sprzętu gospodarstwa domowego, elektrotechniczna i spożywcza (WSSE „Invest-Park”).

W podstrefach Wałbrzyskiej SSE prowadzi swoją działalność 156 inwestorów, natomiast w Obwodzie Kaliningradzkim funkcjonuje 92 przedsiębiorców (tab.2). Wiodącym inwestorem, który prowadzi działalność w Wałbrzyskiej SSE, jest Toyota, rozwijająca się w branży motoryzacyjnej, oraz firma Mondolez, działająca w branży spożywczej. Przedsiębiorcy z Japonii zainwestowali ponad 4,6 mld zł w strefie wałbrzyskiej. Największym inwestorem w Obwodzie Kaliningradzkim jest Avtotor, będący liderem na rosyjskim rynku motoryzacyjnym. Celem przedsiębiorstwa jest wzrost produkcji oraz zwiększenie swojego wkładu w kompleksowy rozwój gospodarki obwodu (Raport Avtotor 2011). Od kilku lat zauważa się stały wzrost udziału tej firmy w przemyśle Obwodu Kaliningradzkiego.

Ryc. 3. Struktura przestrzenna inwestycji w specjalnej strefie ekonomicznej Obwodu Kaliningradzkiego (opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Polityki Przemysłowej, Rozwoju Przedsiębiorczości i Handlu Obwodu Kaliningradzkiego)

Przedsiębiorstwo należy do głównych podatników obwodu. W 2009 r. udział firmy Avtotor w ogólnych odliczeniach podatkowych wynosił 22,1%, a w 2011 r. wzrósł do 34,8%. Przedsiębiorstwo wpływa pozytywnie na rozwój małych i średnich firm w obwodzie, gdyż dokonuje zakupu towarów i korzysta z ich usług. W 2009 r. firma zakupiła od miejscowych przedsiębiorstw towary o łącznej kwocie 6,8 mld rubli, natomiast w 2011 r. liczba dokonanych zakupów towarów wzrosła do 20 mld rubli. Współpracujące z Avtotorem przedsiębiorstwa Kaliningradu i całego obwodu tworzą zamknięty cykl technologiczny, który dla znacznej ich liczby stanowi często podstawowy, a niekiedy wręcz jedyny, biznes. Avtotor w 2011 r. zatrudniał w obwodzie około 3,3 tys. pracowników. Średnie wynagrodzenie wynosiło 28,9 tys. rubli (Raport Avtotor 2011).

Tabela 2. Porównanie efektów funkcjonowania SSE. Stan na 2013 r. (<http://minprom.gov39.ru/oez/index.php> oraz www.invest-park.com.pl)

	Wałbrzyska SSE	SSE Obwodu Kaliningradzkiego
Liczba inwestorów	156	92
Nakłady inwestycyjne	15,8 mld zł	72,8 mld rubli
Liczba miejsc pracy	32 tys.	16 tys.
Liczba wydanych zezwoleń	197	125

W tabeli 2 porównano efekty funkcjonowania Wałbrzyskiej SSE i SSE Obwodu Kaliningradzkiego. Nakłady inwestycyjne w strefie obwodu wynosiły ponad 72 mld rubli, tj. według przelicznika kursu walut około 6 mld zł (NBP, stan na 13.05.2013 r.). Tak wysokie nakłady inwestycyjne SSE w obwodzie wynikają ze skupienia dużych inwestorów, dysponujących dużym kapitałem. W porównaniu ze strefą obwodu prawie dwa razy więcej miejsc pracy zostało utworzonych w Wałbrzyskiej SSE (ponad 32 tys.). Od początku jej funkcjonowania wydano 197 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. Z kolei od początku działalności SSE Obwodu Kaliningradzkiego wpisano do rejestru 125 rezydentów, z których obecnie funkcjonuje 92 inwestorów.

W 2011 r. w strefie Obwodu Kaliningradzkiego odnotowano największe zainteresowanie inwestycjami, podczas gdy w Polsce w tym czasie zauważono spadek zarówno wydawanych zezwoleń, jak i nakładów inwestycyjnych. Ta sytuacja związana była z niepewnością dotyczącą rozwoju stref w Polsce.

Działalność inwestycyjna w ramach Wałbrzyskiej SSE prowadzona jest na obszarze czterech województw, dlatego też w tabeli 3 zostały przedstawione wybrane cechy ukazujące sytuację społeczno-gospodarczą tych obszarów, które porównano z danymi dla Obwodu Kaliningradzkiego.

Województwo wielkopolskie pod względem liczby mieszkańców wyróżnia się wysokim wskaźnikiem, wynoszącym ponad 3 mln mieszkańców. Województwo to należy do regionów najbardziej atrakcyjnych pod względem lokowania inwestycji (SGiPW). Ważnym elementem świadczącym o potencjale ekonomicznym tego regionu jest duża liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (ponad 387 tys. podmiotów) oraz wysoki wskaźnik PKB na jednego mieszkańca (tab. 3).

Tabela 3. Porównanie wybranych cech obszarów, na których prowadzona jest działalność w ramach SSE (opracowanie własne na podstawie danych GUS i Federalnej Służby Statystyki Państwowej * PRB – produkt regionalny brutto)

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkańców (tys. osób)	Gęstość zaludnienia (os. na km ²)	Obszar zajmowany przez SSE (ha)	Stopa bezrobocia (%)	PKB na jednego mieszkańca (zł)	Podmioty gospodarki narodowej
województwo wielkopolskie	3447,4	116	182,11	10,6	43 466	387 858
województwo dolnośląskie	2915,2	146	1532,53	14,3	47 056	336 942
województwo opolskie	1016,2	108	465,02	15,2	32 813	98 559
województwo lubuskie	1022,8	73	36,6	16,9	34 227	107 566
Obwód Kaliningradzki	954,7	63	-	7,4	24 434*	52 695

Największy obszar zajmowany przez Wałbrzyską SSE znajduje się w województwie dolnośląskim, w którym zlokalizowana jest większość jej podstref. Najmniejszy obszar zajmuje podstrefa znajdująca się w województwie lubuskim, która nie posiada jeszcze żadnego inwestora. Powierzchnia zajmowana przez SSE w Obwodzie Kaliningradzkim pozostaje nieokreślona ze względu na brak odpowiednich danych.

Produkt regionalny brutto (PRB) w kategoriach ekonomicznych jest miarą identyczną jak produkt krajowy brutto (PKB), to znaczy, że reprezentuje wartość dóbr i usług finalnych, wytworzonych przez podmioty gospodarcze będące mieszkańcami regionu. Jednakże między PKB (na szczeblu federalnym) a PRB (na poziomie regionalnym) jest znaczna różnica. Suma produktu regionalnego brutto w Rosji nie pokrywa się z PKB, ponieważ nie wlicza ona wartości dodanej usług nierynkowych, jak obrona, administracja publiczna itd., które świadczone są przez instytucje publiczne (Federalna Służba Statystyki Państwowej).

Produkt regionalny brutto w Obwodzie Kaliningradzkim w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w cenach bieżących) wynosił w 2012 r. 278,3 tys. rubli. Według przelicznika walut kwota ta stanowi 24 434 zł (przelicznik 0,0878; stan na 14.05.2014).

Analizując dane z tabeli 3, należy stwierdzić, że Obwód Kaliningradzki wyróżnia się na tle wybranych regionów jedynie pod względem stopy bezrobocia, która wynosiła 7,4%. Jest to wskaźnik najniższy spośród wybranych obszarów. Pozostałe cechy świadczą na niekorzyść obwodu. PRB na jednego mieszkańca nadal pozostaje niższe niż średnia wartość w Rosji, która wynosi 348,5 tys. rubli (Federalna Służba Statystyki Państwowej).

4. Wyzwania rozwoju stref w Wałbrzychu i Kaliningradzie

W następstwie akcesji Rosji do WTO (Światowej Organizacji Handlu) system ulg celnych dla rezydentów przestanie obowiązywać z dniem 1 kwietnia 2016 r. Oznacza to, że po 2016 r. wszyscy rezydenci prowadzący działalność w strefie zostaną zobligowani do zapłaty cel i VAT. Stosowane będą jedynie ulgi podatkowe, takie jak CIT i podatek od nieruchomości. Aby przeciwdziałać skutkom negatywnych zmian systemowych, przyjęto Państwowy Program Federacji Rosyjskiej „Rozwój Społeczno-Gospodarczy Obwodu Kaliningradzkiego do 2020 r.” Priorytetowe działanie w tym zakresie to stworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Jednym z działań jest zachowanie warunków gospodarczych poprzez subsydiowanie przedsiębiorców tego regionu, w celu wsparcia rynku pracy. Istotne byłoby obniżenie progu inwestycyjnego dla rezydentów SSE do 50 mln rubli. Nowe warunki mogłyby być szansą rozwoju dla małych i średnich firm (Konsulat Generalny RP w Kaliningradzie).

Federacja Rosyjska przewiduje także pewne uproszczenia administrowania celnego. Dotyczy to zwolnień z przedkładania gwarancji finansowych przy przemieszczaniu towarów zgodnie z procedurą tranzytu celnego. Istnieje możliwość zastosowania pozwolenia na przewóz towarów między obszarem SSE a pozostałym terytorium Unii Celnej.

W celu zbliżenia warunków ekonomicznych produkcji towarów w obwodzie z pozostałymi regionami Rosji powstał pomysł subsydiowania części kosztów kolejowych przewozów towarów.

W Polsce wydłużenie okresu funkcjonowania stref o sześć lat spowoduje, że nadal będą one pełnić rolę zachęty inwestycyjnej i przyczynią się do napływu nowych inwestycji. Przedsiębiorcy zyskali pewność, że instrument, jakim są SSE, zostanie zachowany. Dłuższe funkcjonowanie stref ma szczególne znaczenie dla inwestorów realizujących projekty w sektorach o niskiej stopie zwrotu,

np. z branży motoryzacyjnej, dla których perspektywa istnienia stref do 2020 r. nie była korzystna. Nowe inwestycje realizowane w strefach mogą przyczynić się do utworzenia nowych miejsc pracy i korzystnie wpłynąć na konkurencyjność polskiej gospodarki (PAIiIZ).

5. Wartość inwestycji zagranicznych w Polsce i Obwodzie Kaliningradzkim a funkcjonowanie SSE

Według danych PAIiIZ całkowita wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce wyniosła w 2013 r. ponad 160 mld euro. W Obwodzie Kaliningradzkim wartość kapitału zagranicznego w tym samym roku wynosiła ponad 302,4 mln USD, co w przeliczeniu na euro daje ponad 268,6 mln (wg notowania z 12.05.2015). Funkcjonowanie stref w Polsce wpłynęło na wzrost inwestycji zagranicznych. Świadczy to o istotnej roli, jaką pełnią strefy w przyciąganiu kapitału zagranicznego. W 1994 r. w Polsce wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych wynosiła ponad 4 mld USD (Dziemianowicz 1997, 54–60), podczas gdy w Obwodzie Kaliningradzkim sięgała 548,9 mln USD (Ивченко 1997, 9). Obecnie wartość inwestycji zagranicznych w Obwodzie Kaliningradzkim znacznie spadła, co jest spowodowane izolacją eksklawy w stosunku do Europy Zachodniej. Taką politykę prowadzi Federacja Rosyjska, która broni interesów swojego regionu, ograniczając jego współpracę z Europą. Na spadek zainteresowania inwestycjami w tym regionie ma wpływ sytuacja polityczna i ekonomiczna w Rosji. Warto zauważyć, że inwestycje w Obwodzie Kaliningradzkim są w większości pochodzenia rosyjskiego. Dodatkowo znacznym ograniczeniem dla przedsiębiorców jest nadal wysoki próg inwestycyjny.

Instrumentem wyraźnie wspierającym napływ inwestycji do Polski są SSE. Według stanu na 2013 r. skumulowana wartość nakładów inwestycyjnych polskich i zagranicznych firm we wszystkich strefach wyniosła ponad 94 mld zł (Ministerstwo Gospodarki Polski). Oznacza to, że strefy stały się skutecznym mechanizmem przyciągania inwestorów do Polski. Całkowita suma dokonanych inwestycji w Obwodzie Kaliningradzkim w 2013 r. wynosiła około 6 mld zł. Biorąc pod uwagę wartość inwestycji zagranicznych (548 mln), można wywnioskować, że większość inwestycji zrealizowanych w obwodzie pochodzi od firm wewnętrznych (z kapitałem rosyjskim), a nie zagranicznych.

Podsumowanie

W Wałbrzychu w wyniku zamykania kopalń węgla kamiennego pojawiły się takie problemy, jak bezrobocie, spadek produkcji oraz wzrost niewykorzystanych zasobów produkcji, co spowodowało zachwianie struktury gospodarczej regionu. Z kolei w Obwodzie Kaliningradzkim strefa powstała w warunkach rozpadu Związku Radzieckiego oraz nieudolnej próby przeprowadzania reform. Problemy gospodarcze nasiliły się głównie ze względu na trudne położenie geopolityczne, wynikające z izolacji terenu obwodu od Federacji Rosyjskiej, co ograniczało rozwój obszaru. Strefa w Obwodzie Kaliningradzkim powstała znacznie wcześniej niż w Polsce, ale początkowo funkcjonowała jako Wolna Strefa Ekonomiczna, która w 1996 r. została przekształcona w SSE.

Mimo iż strefa polska i rosyjska mają zbliżone cele powołania, to ich funkcjonowanie różni się pod wieloma względami. Główną barierą działania SSE w Obwodzie Kaliningradzkim jest próg inwestycyjny, sięgający 150 mln rubli. Uniemożliwia on funkcjonowanie w strefie małych i średnich firm oraz utrudnia rozwój usług. W Wałbrzyskiej SSE minimalną wartością inwestycji jest kwota 100 tys. euro. Na wysokość pomocy publicznej ma wpływ lokalizacja inwestycji oraz wielkość przedsiębiorstwa.

Z kolei długość okresu funkcjonowania strefy jest korzystniejsza dla inwestorów w Obwodzie Kaliningradzkim, ponieważ tu okres działania ustawowo kończy się w 2031 r. To dłuższa perspektywa czasowa na podjęcie znaczących inwestycji. W Polsce okres funkcjonowania stref kończy się w 2026 r., co dla dużych inwestorów nie jest atrakcyjne, gdyż potrzeba więcej czasu, aby korzyści przekroczyły poniesione nakłady inwestycyjne.

Specjalne strefy ekonomiczne mają szerokie perspektywy rozwoju zarówno w Polsce, jak i Obwodzie Kaliningradzkim. Sukces ich działania zależy od odpowiednio przygotowanych regulacji prawnych, które będą atrakcyjne dla inwestorów zagranicznych. Utworzenie SSE powinno przyczynić się do rozwoju obszaru, na którym się znajduje. Uważa się, że tworzenie stref pomaga rozwiązać problemy dotyczące niedorozwoju infrastruktury, upadku przemysłu czy trudnej sytuacji społecznej. Jednakże dla inwestorów często oznacza to niekorzystny klimat inwestycyjny, i to sprawia, że zainteresowanie strefami może się zmniejszać. Doświadczenie zagranicznych SSE pokazuje, iż potrzeba ogromnego nakładu, aby strefy funkcjonowały w sposób efektywny. Na efektywność ich działania wpływa przede wszystkim stabilność polityczna, gwarancje inwestycyjne i prawne, wysoko wykwalifikowana kadra pracownicza oraz usprawnienie procedur administracyjnych.

Bibliografia

- Dziemianowicz, W. (red.) (1997), *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*. Warszawa, 54–60.
- Gareev, T. (2013), The special economic zone in the Kaliningrad region: development tool or institutional trap? W: <http://econpapers.repec.org/article/bicjournal/v_3a13_3ay_3a2013_3ai_3a2_3ap_3a111-127.htm> [dostęp 12 XI 2014].
- Godlewska-Majkowska, H. (2009), Skuteczność specjalnych stref ekonomicznych jako instrumentu polityki regionalnej w Polsce. Warszawa, 21–23.
- Ивченко, В. В. (1997), Иностраннные инвестиции в Калининградской Области. W: <http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/Kaliningrad/Uchebnye_e_pub/Ekonomika/KGU_eco_45.pdf> [dostęp 04 IV 2015].
- Kosmaty, J. (2011), Wałbrzyskie tereny pogórnice po 15 latach od zakończenia eksploatacji węgla. W: *Górnictwo i Geologia*. VI, 131–148.
- Maciejewska, M. (2012), Upadek regionu wałbrzyskiego. W: *Le Monde Diplomatique*. Edycja Polska, 4–6.
- Palmowski, T. (2013), Kaliningrad – szansa czy zagrożenie dla Europy Bałtyckiej? Gdańsk, 221–239. Program Państwowy Federacji Rosyjskiej „Rozwój społeczno-ekonomiczny Obwodu Kaliningradzkiego do 2020 r. W: <<http://www.gosprogrammy.gov.ru>> [dostęp 12 XI 2014].
- Raport Avtotor, 2011. W: <<http://www.avtotor.ru/images/memo.pdf>> [dostęp 11 XI 2014].
- Rogoża, J./Wierzbowska-Miazga, A./Wiśniewska, I. (2012), Wyspa na uwiezi. Kaliningrad między Moskwą a Unią Europejską. Warszawa, 34–37.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Wałbrzyskiej SSE. W: <http://www.invest-park.com.pl/userfiles/3/5akty_prawne/3RozporzadzeniewsprawieWSSE.pdf> [dostęp 11 XI 2014].
- SGiPW – Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Wielkopolski. W: <<http://www.sgipl.wlkp.pl/>>.
- Strona internetowa Federalnej Służby Statystyki Państwowej, <<http://www.gks.ru/>>.
- Strona internetowa Konsulatu Generalnego RP w Kaliningradzie, <<https://kaliningrad.trade.gov.pl/>>.
- Strona internetowa Ministerstwa Gospodarki Polski, <<http://www.mg.gov.pl/>>.
- Strona internetowa Ministerstwa Polityki Przemysłowej, Rozwoju Przedsiębiorczości i Handlu Obwodu Kaliningradzkiego, <<http://minprom.gov39.ru/oez/index.php>>.
- Strona internetowa Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego Federacji Rosyjskiej, <<http://www.economy.gov.ru/>>.
- Strona internetowa Narodowego Banku Polskiego, <<http://www.nbp.pl/kursy/kursya.html>>.
- Strona internetowa Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ), <<http://www.paiz.gov.pl/>>.
- Strona internetowa Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, <<http://www.invest-park.com.pl/>>.
- Stryjakiewicz, T. (1999), Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji. Poznań, 103–135.
- Ustawa federalna z 2005 r. o specjalnej strefie ekonomicznej Obwodu Kaliningradzkiego. W: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_57728/> [dostęp 1 XII 2014].
- Waldziński, D. (2011), Obwód Kaliningradzki jako płaszczyzna kształtowania współpracy kulturowo-cywilizacyjnej między Zachodem i Wschodem w Europie Bałtyckiej. W: *Przegląd Wschodnioeuropejski*. II, 181–206.
- Zygmunt, A. (2013), Specjalne Strefy Ekonomiczne w Rosji. W: Wydział Promocji Handlu i Inwestycji. Ambasada RP w Moskwie, <http://moskwa.trade.gov.pl/pl/PrzewodnikporynkuFR/article/detail,1069,Specjalne_strefy_ekonomiczne_w_Rosji.html> [dostęp 1 XII 2014].